ՔՍԱՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվան 6 րուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի եւ տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐԿԱՅ 1901 ԹՒԱԿԱՆԻ

ՄՇԱԿ

(29-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

«ՄՇԱԿԸ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ Է ՆՈՐ ԾՐԱԳՐՈՎ ԵՒ ՆՈՐ ՈՒՂՂՈՒԹԵԱՄԲ

Ամեն օր բացի տօներին յաջորդող օրերից.

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, տասն եւ մէկ եւ տասն ամսվանը 9 ր., ինն եւ ութ ամսվանը 8 ր., եօթ ամսվանը 7 ր., վեց ամսվանը 6 ր., հինգ ամսվանը 5 ր., չորս ամսվանը 4 ր., երեք ամսվանը 3 ր., երկու ամսվանը 2 ր. եւ մի ամսվանը 1 րուբլի։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. Ամերիկայի բաժանորդները պէտք է վճարեն տարեկան 7 դոլար. Եւրոպայի բաժանորդները 30 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները 10 րուբլի։

«ՄՇԱԿԻՆ» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բաղարեան եւ Բարօնեանցը փողոցների անկիւն)։

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար, եւ առհասարակ նամակներ եւ ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է դիմել հետեւեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

Յայտարարութիւնները ընդունվում են բոլոր լեզուներով։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Կիրակնօրեայ զրոյց. Դատաստանական դահլիճից. Նամակ Բաքուից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.— Արտաքին լուրեր.—ԹԱՐՄ ԼՈՒՐԵՐ. Մանրանիւթ. — ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Թրազէաս.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԶՐՈՅՑ

Այսօր առաջին կիրակին է, ընթերցող, երբ մենք տեսնվում ենք ձեզ հետ «Մշակի» էջերում.

Նորութիւն է սա մեզ համար. Նորութիւն ոչ միայն մեզ, «Մշակի» աշխատակիցներիս, եւ ձեզ, ընթերցողներիդ, այլ եւ— երեւակայեցէք — ռուսահայերի լրագրութեան համար։

Ահա ինչ է ասում պատմութիւնը այս նորութեան մասին։

Ամենօրեայ լրագրի միտքը մեզանում առաջին անգամ իրագործվեց 1878 թւականին։ Իրագործողը մեր լրագրութեան ամենամեծ երախտաւորն էր, Գրիգոր Արծրունին։ «Հեշտ բան չէ ամենօրեայ լրագիր հրատարակելը, եւ այն էլ հայերէն լեզուով,—ասում էր Ասիացին 1878-ի իր առաջին ֆելիէտօնի մէջ։—Ռուսաստանի հայերի մէջ դա առաջին օրինակն է. ուրեմն «Մշակը» պէտք է կամ անպատճառ աջողվի, կամ մեր լրագրութեան անունը յաւիտեանս կտրվի»։

Այն ժամանակ «Մշակը» դեռ վեց տարեկան էր։ Գրիգոր Արծրունու այդ քայլը յանդգնութիւն էր երեւում շատերի աչքին։ Ո՞ւր էր հայ ընթերցողը, որպէս զի ամենօրեայ լրագիրը ապահովվի։ Բայց սուրբ եռանդը հրաշքներ գործել գիտէ։ «Մշակը» հետզհետէ նուաճեց հող. նրա խմբագիրը ահագին զոհողութիւններ արաւ, յամառ, տոկուն աշխատանքով ամենօրեայ լրագիր ստեղծեց ռուսահայերի համար։

Գիտէք ինչ է ամենօրեայ լրագիրը։ Այս հարցը տալիս էր եւ Ասիացին ու պատասխանում էր.

«Դա նշանակում է, որ ազգը այնքան զարգացաւ, որ նրան հարկաւոր է ամենօրեայ մըտաւոր կերակուր»։

Սա շատ ճիշտ է։ Հիմա տեսնենք թէ ինչ էր հասունութեան այդ չափը ցոյց տալիս մեզանում։

Քսան երկու տարի է անցել «Մշակի» այդ առաջին քայլից։ Եւ այդքան երկար ժամանակ մենք չը կարողացանք իսկապէս ամենօրեայ լրագիր ունենալ։ Շաբաթը հինգ անգամ հրատարակվող լրագիրը հայի համար ամենօրեայ էր։ Այժմ սկսվում է նոր շրջան. մենք սկսում ենք վեց անգամ հրատարակել, եւ դարձեալ կանուանենք այդպիսի հրատարակութիւնը ամենօրեայ։ Ի՞նչ արած.—հայկական իրականութիւնը այսպէս է թոյլ տալիս։ Եւ այդ աննշան իրողութիւնը, որ ուրիշ ազգերի մէջ գուցէ եւ արձանագրութեան չարժանանար, մեզանում պէտք է փաստ, երեւոյթ համարել։

Ի՞նչ է նա ցոյց տալիս։

Այն, որ մեր ազգային հինաւուրց կրիան, վերջապէս, մի քայլ էլ արաւ։ Պէտք է մի քայլ էլ, որ ամենօրեայ խօսքը իր իսկական մտքով հասկացվի։ Ե՞րբ կը լինի այդ քայլը— չը գիտենք։ Դատելով այն «արագութիւնից», որով նա արաւ այս մի քայլը, մենք կարող ենք ընդունել, որ երկրորդ քայլը, ո՞վ գիտէ, գուցէ մեր որդիները պիտի տեսնեն։

Մխիթարական է, չէ՞։

Ես գոնէ մխիթարվում եմ։ Մեր ազգային կրիան, այնուամենայնիւ, շարժվում է։ Նա մեռած չէ, քարացած չէ։ Իսկ դրա համար—փառք Աստուծուն...

—

Կիրակի է։ Հանգստանում ենք ամենքս։ Վեց օր գործեցինք, եօթներորդ օրը պիտի նստենք ու մտաբերենք թէ ինչ չար ու բարի անցաւ մեր գլխով։

Մի քանի օր առաջ մենք մի ամբողջ տարի եւ ամբողջ դար թողեցինք մեր ետեւում։ Ինձ հետաքրքրում էր թէ ինչ կասեն մեր մասին։ Ի՞նչ ենք եղել անցեալ տարում եւ դարում։

Եւ ահա ինչ իմացայ։ Մի ռուս ֆելիէտօնիստ, ակնարկ գցելով Ռուսաստանում ապրող ազգութիւնների վրա, զանազան կերպով էր բնորոշում նրանց։ Իսկ մեր մասին ասում էր. «հայերը լողում էին Բագուի նաւթերի մէջ»։

Սա, ի հարկէ, ճիշտ չէ։ Բագուի նաւթերի մէջ լողացող հայեր, անկասկած, շատ կան, բայց աւելի շատ են այնպիսիները, որոնք մեր ժամանակի այդ ահագին բախտին չեն արժանանում։ Բայց եւ այդպէս, ֆելիէտօնիստի նկատողութեան մէջ շատ ճշմարտութիւն կայ։ Թէեւ հայութիւնը չէ թաղված նաւթերի մէջ, բայց հօ նաւթերի մէջ թաղված հայութիւնը մեզ բոլորիս համար իդէալ է։—Գոնէ շատ կը գտնէք հայեր, որոնք ամենամեծ սիրով յօժար կը լինէին թաղվելու նաւթերի մէջ, եթէ Բագուի նաւթերը ծովի չափ լինէին եւ տեղաւորէին բոլոր տենչացողներին ու երազողներին...

Բայց այստեղ ինձ կասեն,—դարձեալ բարոյական հայեացք զուտ տնտեսական հարցերի վրա։

Այսպիսի մի—եթէ կարելի է ասել—յանդիմանութիւն «Մշակը» ստացաւ Թիֆլիսում հրատարակվող մի ռուսերէն ամսագրից։ Բանից դուրս է գալիս, որ մենք այնքան էլ լաւ չենք անում՝ բարոյական պահանջներ անելով Բագուի նաւթերում լողացող հայերից։

Որ լաւ չենք անում, այդ հազիւ թէ համոզիչ լինի մեզ համար։ Բայց որ իզուր ենք անում—դա, կարծեմ, բաւական ճիշտ մի բան է։ Նաւթերում թաղվածները մեզ չեն լսում եւ չեն լսի։

Սա այսպէս է։ Ուրեմն աւելորդ չէ գրելը։

Ոչ, ընթերցող։ Մենք մարդասիրութիւնից դրդված ենք անում այն, ինչ աւելորդ են համարում։ Ճիշտ այդ մարդասիրական զգացմունքն է ստիպում մեզ ցանկալ, որ Բագուի մկները իրանց ձեռք բերած զանգակը կախէին կատուների վզից։

Ես չեմ խօսում այն չորքոտանի մկների մասին, որոնք Բրէմի կենդանաբանութեան մէջ են նկարագրված։ Ո՛չ։ Կենդանիների այդ տեսակները Բագւում բաւական բարեկեաց են. Նրանք այնքան խոշոր են, այնքան սրտոտ, որ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԹՐԱԶԷԱՍ

(Ե. Օժէշկօյի)

(Շարունակութիւն)

Երկար խօսելուց ուժասպառ եղած, նա գլուխը դրեց բարձին եւ լայն բացած աչքերը յառեց խմասատունի դէմքին։ Նրա շրթունքների վրա փոխէփոխ յաջորդում էին միմեանց ցաւատանջ ջղաձգային շարժումներ եւ հեգնական ժպիտներ։ Դէմէտրիոսի շրթունքների վրա, կարծես ի պատասխան, երեւաց կատակական, գրեթէ ուրախ ծիծաղ։

Կարծես մի ծաղրաշարժ դէպք պատմելով իր բարեկամին, նա սկսեց այսպէս.

«Երբ մի անգամ կանգնած էի Տուսկուլանումի փողոցում, ցնցոտիներով պատած, կիսամերկ, բոբիկ եւ գլխաբաց արեւի կիզիչ ճառագայթների տակ, նոյն փողոցով իր շքախումբով անցնող Կայ Կալիգուլան *) կանգ առաւ իմ առջեւ ու ասաց. «Միթէ չես կարող ծածկել մարմինդ աւելի վայելուչ հագուստով եւ հագնել ոտներիդ գոնէ այնպիսի սանդալներ, ինչպէս հագնում են հռոմայեցի կօշկակարները։ Ինչո՞ւ ես ցուցամոլութիւն անում աղքատութեամբդ»։ Ես պատասխանեցի նրան. «Ես այդպէս եմ վարվում, կեսար, որպէս զի որքան կարելի է քիչ նմանվեմ քո մերձաւորներին»։

«Կայի տրամադրութիւնը լաւ էր այդ օրը,—երեւի նրա սիրելի ձիոյը, Ինցիտատուսը, ողջունել էր նրան ուրախ խրխնջոցով։ «Դու յայտնի ես քո խենթութիւններով,—ասաց նա,—բայց ես չեմ բարկանում քո վրա... Ահա առ քեզ մի քսակ լի սէստէրցիաներով,— հագնվիր այնպէս, ինչպէս հագնվում են իմ մերձաւորները, եւ եկ իմ պալատը։ Այս օրվանից ես դասում եմ քեզ իմ ամենամօտիկ բարեկամների շարքը»։

«Այդ ասելով, Կայը նշան արեց սպասաւորներից մէկին եւ նա դրեց իմ կողքը մարգարտահիւս մի քսակ, լի ոսկէ դրամներով։

«Կայ,—ասացի ես,—երբ որ մէկ էլ միտքդ դնես հրապուրել ինձ, փորձիր ամբողջ տէրութիւնդ ընծայել ինձ, եւ այն ժամանակ, երբ ես հրաժարվեմ ընծադ ընդունելուց, անշուշտ այլ եւս երբէք խօսք չես բանայ ինձ հետ, որովհետեւ դրանից զատ ոչինչ չես կարողանայ առաջարկել ինձ»։ Այն ժամանակ Կայը դիմեց Հռոմի պրէֆէկտին—«վաղը եւ եթ այս մարդը պէտք է նաւ նստի ու գնայ դէպի Աֆրիկայի ափերը,—սրա քուրձերը պղծում են իմ գեղեցիկ փողոցները։ Թող գնայ աւազոտ անապատներում կարկատէ իր ցնցոտիները»։

—Ի՞նչ ես կարծում, Թրազէաս, միթէ աքսորի տարիները ուրախութիւնների եւ զուարճութիւնների մէջ անցան ինձ համար։ Եթէ դու ենթադրում ես, թէ այն ժամանակ, երբ ես ցամաք հացով էի կշտանում եւ քացախախառն ջրով յագեցնում ծարաւս, երեւակայութիւնս չէին հրապուրում վարազի մսի հիւթալի խորովածը եւ ֆալէրնեան գինու կծած քաղցրութիւնը, եթէ այդպէս ես ենթադրում, կը նշանակի լաւ չես ճանաչում մարդկային բնաւորութիւնը։ Երբ ուժասպառ պառկում էի յարդէ որջում, միթէ երազումս չէի տեսնում կարապի աղուամազից շինած անկողին։ Միթէ կաւէ կոպիտ ամանով քացախախառն ջուր խմելիս՝ չէր ծագում մտքումս աչքի համար հաճելի եւ շրթունքների համար կոկիկ արծաթէ թասի մտապատկերը։ Եւ անշուշտ ես կը գերադասէի ներշնչել ռնգունքներումս հընդկական անուշահոտութիւնների կամ արաբական հոտաւէտ իւղերի բուրմունքը, քան նեխած ձկների եւ ճենճերոտ ճարպի գարշահոտութիւնը, որ թանձր գոլորշիի նման սփռվում է Եանիկուլի ստորոտում եւ լցնում է իմ աւելի քան համեստ բնակարանը։ Բայց, Թրազէաս, ոսկեկար տաճարի տակ մէջքները ուղղող էշերի եւ յունական գիների ու ալէքսանդրեան համեմահիւթերի մէջ թաւալվող վայրի խոզերի տեսքը զգուանք զարթեցրեց իմ մէջ դէպի Հռոմի խրախճանքները եւ զարդարանքները։ Դիտելով այդ գազաններին, որոնք ցեխաջրում իրար գզգզում էին մի պղնձէ սեւ փողի համար, ես ոտով դէն էի շպրտում ոսկէ դրամները։ Սանձարձակ գեղխութիւնների ծովով հեղեղված աշխարհում իմ աղքատութիւնը արհամարհանք նետեց հարստութեան երեսին։ Ուրախութիւն եւ հանգստութիւն էր երեւում իմ դէմքի վրա եւ ես ցնցոտիապատ երջանկութիւն էի ցոյց տալիս այն մարդկանց, որոնք միմիայն Տիբրոսի ծիրանիի մէջ էին գտնում երջանկութիւնը։ Շատ աշակերտներ ունէի ես եւ նրանցից շատերի գլխից դուրս շպրտեցի ես դատարկ սնափառութիւնը ու կրծքից դուրս կորզեցի անառակ ցանկութիւններ։ Նիւթեղէն բնութեան աստուածիկ հարբեցող Պանի տաճարում ես կանգնեցրի մարդկային հոգուն արժանի արձան։ Ես չեմ քաջալերիլ քեզ, Թրազէաս, խօսելով անհասկանալի աստուածների մասին, այլ կասեմ միայն այն, ինչ որ մատչելի է իմ ու քո խելքին,—այնտեղ, ուր չը կային մարդիկ, ես մարդ եմ եղել։ Երբ երակներիցդ չքանան արեանդ վերջին մնացորդները, այդպէս մտածիր քո մասին։

Այն ժամանակ, երբ Դէմէտրիոսը ասում էր այդ, մեռնողի դիմագծերը, որոնք յուզված էին մի րօպէ առաջ, այնպիսի զուարճութեան արտայայտութիւն ստացան, որով մարդ լսում է իր հոգու ներքին ձայներին համապատասխանող հնչիւններ։ Սակայն մտախոհութեան ալիքները դեռ անցնում էին նրա գունատ ճակատի վրայով, իսկ աչքերի մէջ արտացոլում էին բաւարարութիւն չը ստացած իղձեր։

—Դու մխիթարեցիր ինձ, Դէմէտրիոս։ Մեռնելիս, ես կը տեսնեմ մարդկային հոգուն արժանի արձանը, որ դու եւ ես կանգնեցրինք նիւթեղէն բնութեան աստուածիկ հարբեցող Պանի տաճարում։ Բայց մարդիկ, նոյն իսկ ամենամեծ մարդիկ, անցնում են ստուերի նման եւ լռում արձագանքի նման։ Ես կուզէի, որ հոգիս չը կորչէր անհետ... Ասենք, դու արդէն խոստովանեցիր, որ չը գիտես՝ կա՞ն թէ չը կան աստուածներ, ուստի եւ աւելորդ է հարցնել քեզ՝ անմա՞հ է հոգիս թէ չէ։

—Ընդհակառակը, Թրազէաս, մեռնելիս համոզված եղիր, որ հոգիդ անմահ է։

(Կը շարունակվի)

*) Հռոմի հրէշ կայսրներից մէկը (37—41 թ.)։ Այնքան անգութ էր նա, որ ցաւ էր յայտնում, թէ ինչու ամբողջ ժողովուրդը մի գլուխ չունի, որ մի հարուածով խորտակել կարէր, և այնքան ցնորամիտ, որ իր ձիուն կօնսուլ նշանակեց։

Ծ. Թ.

կատաղի կռիւ են սկսում կատուների դէմ, երբ
սրանք փորձում են իրանց սուր ճանկերը խրել
մկնային մսի մէջ։

Այդ մկները, երեւի, շուտով զանգակ կը կա-
խեն բոլոր կատուների վզից։

Կան աւելի անբախտ ու խեղճ մկներ։ Դրանք
նաւթերի մէջ լողացող այն երկոտանիներն են,
որոնք նաւթարդիւնաբերողների ժողովում չը
կարողացան ոչ միայն զանգակ, այլ նոյն իսկ
մի ամենափոքրիկ բոժոժ, մէկը այն բոժոժնե-
րից, որոնք զարդարում են երեխաների խա-
ղալիքները,—կախել նաւթային կատուների վզից։

Տեսարանը արտասուալից էր։ Խեղճ մկները
հազիւ են կարողացել հաւաքուել, գտել են զան-
գակ. սպասում են, իրանց երջանկութեան հա-
մար, գործադրել այդ զանգակը այնպէս, ինչ-
պէս ցոյց է տուել Կրիլով պապիկը։ Ահա մօտե-
նում են, ահա փրկարար պղինձը պիտի գտնէ
իր տեղը եւ շատ ուրախացնէ մկնային թագա-
ւորութիւնը։ Բայց վեր են կենում կատուները։
Նրանց աչքերը, նրանց ճանկերը... Սարսափելի
է... Մկների մի ամբողջ վոհմակ, պոչերը ծա-
լած, վազում են իրանց ծակերը՝ գլուխ ազա-
տելու համար։

Դրանք մկներ չեն, ընթերցող. դրանք մար-
դիկ են։ Եւ միթէ մենք ու դուք այնքան ան-
մարդասէր պիտի գտնուենք, որ ամբողջ սրտից
չը ցանկանք նրանց աջողութիւն։ Ցանկանք,
ուրեմն. ցանկանք, որ մկնային սրտերը չը
ճաքուեն, ցանկանք, որ մի ուրիշ անգամ, մի
այլ, աւելի երջանիկ ժամանակ, կատուները
քաշուեն մկներից։

Այնքան էլ վատ չեն այդ մկները։ Կարդացէք
ներկայ համարում Բագուի նամակը։ Մաւրի-
տանեան ոճով սարքած մի փառահեղ սենեակի
մէջ նրանք փողեր էին տալիս յօգուտ «Հայկա-
կան երեկոյթի»։ Մաւրիտանեան ոճը, ի հարկէ,
չէր ապացուցանում թէ նրանք դադարել են
մուկ լինելուց։ Այդպէս չէ։ Կորդովայի եւ Ալ-
համբրայի շքեղ մաւրիտանական պալատներում,
անկասկած, մկներ շատ էին ապրում եւ այն
ժամանակ, երբ նրանք փառահեղ աւերակներ
չէին։ Մաւրիտանական ոճերի մէջ շատ մար-
դիկ էին առիւծներ դարձել. բայց դրանք նոյն
մկներն էին. մկներին պէտք է խղճալ...

Կրկին ցանկանք այդ մկներին բարեբաղդու-
թիւն։ Եւ այս անգամ բաւական համարենք
այսքանը... Լ.

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

(Վերջ)

Այնուհետեւ խօսք տրուեց մեղադրեալի փաս-
տաբան Միրոնովին, որ իր, մօտ երկու ժամ
տեւող, պաշտպանողական ճառում ասաց մօ-
տաւորապէս հետեւեալը.

«Պարոն դատաւորներ, Ներկայ գործը մի ա-
ռանձնայատկութիւն ունի, որ շատերին խան-
գարում է վերաբերուել նրան, ինչպէս պէտք է։
Ինքնասպանութիւն է գործել մի ջահել, ան-
բաղդ կին։ Ի՞նչպէս կարող են մարդիկ վե-
րաբերուել դէպի այդ թշուառ զոհը, եթէ ոչ
կարեկցութեամբ, սակայն այդ միանգամայն
բնական եւ գովելի կարեկցութիւնը շատերի
մէջ հասնում է սանտիմենտալութեան եւ ըզ-
գացմունքի մշուշով պատելով սառը դատողու-
թիւնը, խանգարում է տրամաբանական եզրա-
[illegible]
թէ նրանք գրված լինէին մահից անմիջապէս
առաջ, այն րոպէներին, երբ արդէն պատկե-
րանում էր նրա առաջ գերեզմանը, ես էլ կա-
սէի, որ այո, պէտք է հաւատով վերաբեր-
վել այդ նամակներին, որովհետեւ մեռ-
նելու պատրաստվողները առհասարակ չեն ըս-
տում, սակայն այն ժամանակ էլ, ես, իբր
մեղադրեալի պաշտպան, իմ պարտքս կը հա-
մարէի քննադատութեան եւ վերլուծութեան
ենթարկել նրանց բովանդակութիւնը։ Բայց
թիւրիմացութիւն է այդ նամակներին մահից
անմիջապէս առաջ գրված նամակների նշանա-
կութիւն տալ, որովհետեւ այդ նամակները
գրելիս եւ գրելուց յետոյ հանգուցեալը դեռ ի
նկատի ունէր մի ելք—հեռանալ ամուսնուց,
մի բան, որ նա արած կը լինէր, եթէ տիկին
Մարտիրոսեան վճռական րոպէին չը գրգռէր
բժշկի զայրոյթը իր հայհոյանքներով։ Այդպէս
ուրեմն տիկին Վարդապետեան վճռել էր հե-
ռանալ իր ամուսնուց եւ գնալ Քութայիս։ Ա-
մուսնուց հեռանալուց յետոյ նա պէտք է, ի
[illegible]
դապետեան հագուստ եւ ուտելիք չէ առնում
իր կնոջ համար. Նահանգական դատարանում
ես հարց տուի տիկնոջը, կարծո՞ղ է նա հաստա-
տապէս պնդել այդ բանը. Նա պատասխանեց՝
այո. ես չեմ համարձակւում ասել, թէ նա ըս-
տեց այդ ժամանակ, բայց պնդում եմ, որ նա
իրաւունք չունէր այդ ասելու, որովհետեւ տի-
կին Վարդապետեանի մահից յետոյ, բժիշկը
ուղարկել էր զոքանչին հանգուցեալի իրեղէն-
ները երկու արկղի մէջ եւ երբ ես դատարա-
նում հարցրի տիկին Օքրոմչեդլովայից՝ միթէ
այդ արկղներում նա չէ տեսել բժշկի առած
հագուստները, նա պատասխանեց, թէ դեռ
բաց չէ արել այդ արկղները,—երկու տարի
տիկինը բաց չէր արել այդ արկղները։ Վերջա-
պէս, ինչու այդքան հեռու գնանք, աղախինը
եւ խոհարարուհին միաբերան պնդում են, թէ
տիկին Վարդապետեանն էր վարում տան տըն-
տեսութիւնը, փող տալիս, հաշիւը առնում,
նոյնն են հաստատում եւ այն զանազան խա-
նութների հաշիւները, որ մենք ներկայացրինք
Նահանգական դատարանին։ Այդպէս, ուրեմն,
տիկին Վարդապետեան կարող էր տանից
դուրս գալ, երբ ցանկանար, գնել, ինչ որ կա-
մենար, գրել մօրը, երբ սիրտն ուզէր, էլ ին-
չո՞ւմն է կայանում նրան կալանաւորի նման
պահելը, ամուսնու սիստեմատիկական ճնշումը.
միթէ նրանում, որ բժ. Վարդապետեան չէր
սիրում նրան ջերմ սիրով։ Բայց չէ՞ որ, պարոն
դատաւորներ, բժ. Վարդապետեան այնպիսի
օրիորդի հետ էր ամուսնացել, որ անմեղ չէր
եղել պսակից առաջ։ Կարելի է ասել, ի հարկէ,
որ նա պէտք է մարդասէր լինէր, պէտք է ներէր
կնոջ անցեալ մեղքը։ Բայց այդ անցեալ մեղքը
չէր այնքան, որ տանջում եւ անբաղդացնում
էր բժ. Վարդապետեանին, այլ այն, որ կինը
ծածկել էր նրանից այդ հանգամանքը, խաբել
էր նրան։ Անմեղութիւն չէր բժ. Վարդապե-
տեանի պահանջածը, այլ ճշմարտախօսութիւն։
Տարօրինակ մարդ է բժ. Վարդապետեան,
տարօրինակ մեր տեսակէտից։ Մեր շրջանում
առհասարակ չէ ընդունված պսակվելուց առաջ
խոստովանել նշանածին անցեալի բոլոր մեղքե-
րը։ Բժ. Վարդապետեան պարտադիր է համա-
րում այդ բանը։ Նա այդ էլ բաւական չէ գըտ-
նում, գրում է իր խոստովանութիւնը, եւ դեռ
էլի չը հանգստացած խնդրում է բժ. Քալան-
թարեանին պատմել նշանածին իր բոլոր գաղտ-
նիքները, առանց խնայելու։ Ճշմարտախօս լի-
նելով նշանածի վերաբերմամբ, բժ. Վարդա-
պետեան պահանջում է նոյնը եւ նշանածից։
Բայց նշանածը ծածկում է նրանից չարաբաս-
տիկ գաղտնիքը, հաստատապէս պնդելով բե-
րանացի եւ գրաւոր, թէ ոչ մի խոստովանելու
բան չունի իր անցեալում։ Եւ ահա, երբ ճշմար-
տութեան ծարաւ այդ երիտասարդը իմանում
է յետոյ, որ կինը ստել է, բոլորովին կորցնում
է հաւատը դէպի նա, եւ երկուսի համար էլ
սկսվում են տանջանքի, ներքին տանջանքի
ամիսներ, որոնք վերջացան յայտնի տրագե-
դիայով։ Մեղաւո՞ր է արդեօք բժ. Վարդապե-
տեան այդ տրագեդիայում։—Ոչ, պարոն դա-
տաւորներ։ Ձեզ յայտնի է, որ տիկին Վարդա-
պետեան այդ երրորդ անգամն էր, որ թունա-
ւորվում էր։ Նա թոյն էր ընդունել պսակի
երկրորդ օրը, նրան փրկել էին։ Նա թոյն էր
ընդունել պսակից մի շաբաթ անցած, նրան
փրկել էին։ Նա գրում էր մօրը, որ պատրաստ
է ամէն րոպէ թունաւորվել, բայց թոյն չէ
կարողանում ճարել։ Եւ սակայն այդ ժամա-
նակները նա զոհ էր ամուսնուց, այդ ժա-
մանակները ոչ ոք չէր տանջում նը-
րան, ոչ ոք. բայց կար մի բան, որ անտա-
նելի տանջանքներ էր պատճառում նրան,—իր
խիղճը՝ եւ այն խայտառակութիւնը, որ սպա-
սում էր նրան։ Երբ վերջին անգամ նա ու-
զում էր հեռանալ տիկին Մարտիրոսեանի հետ,
նա կարող էր գնալ Քութայիս. իբր իր ամուս-
նուց զզվող, նրա ծեծից ու ճնշումներից փախած
կին,—այդպէս պէտք է բացատրէին այդ փաստը
ինքը եւ մայրը, բայց երբ բժ. Վարդապետեան
տիկին Մարտիրոսեանի հայհոյանքից զայրացած
յետ դարձրեց նրան եւ հեռագրեց Քութայիս
զոքանչին, որ գայ եւ տանի իր աղջկան, բանը
բոլորովին ուրիշ կերպարանք էր ստանում,—
տիկին Վարդապետեան պէտք է գնար Քութա-
յիս իբր արտաքսված կին։ Ի՞նչ էր լինելու
նրա դրութիւնը Քութայիսում, հասկանալի է.
հասկանալի է եւ այն, որ նա չուզեց վերադառնալ
Քութայիս։ Նա անբաղդ էր, պարոն դատաւոր-
ներ, բայց միթէ նրա անբաղդութիւնը իրաւունք
էր տալիս ում եւ իցէ աշխատել կործնել բժ.
Վարդապետեանին, որ նոյնքան անբաղդ էր։ Ոչ,
պարոն դատաւորներ, այս գործը նոյն իսկ չը
պէտք է հասնէր դատի եւ չէր հասնի, եթէ
երկու կողմից էլ չը գրգռէր կիրքը, վրիժա-
ռութեան զգացմունքը։ Բայց հանգուցեալի
մայրը իր վիրաւոր սիրտը սփոփել ցանկացաւ,
յուսահատութեան րոպէին սարսափելի մե-
ղադրանք նետելով փեսայի երեսին. փե-
սան չը համբերեց, լրագրի նիւթ շինեց այդ
պատմութիւնը, որ չը պէտք է դուրս գար
ընտանեկան նեղ շրջանից, եւ գործը հա-
սաւ այստեղ։ Երկուսն էլ մոռացան, որ այդ-
պիսով շուկայ են դուրս բերում հանգու-
ցեալի պատիւը, եւ սակայն մէկի աղջիկն էր
հանգուցեալը, միւսի կինը։ Երկուսն էլ մեղա-
ւոր են այդ թշուառ կնոջ առաջ, որ ծանր
տանջանքներով քաւեց իր մեղքը, եւ երկուսն
էլ պէտք է ոչ թէ այստեղ գային վիրաւորե-
լու հանգուցեալի յիշատակը, այլ պէտք է գնա-
յին նրա գերեզմանի վրա, թողութիւն խնդրէին
այն տանջանքների համար, որ իրանք պատ-
ճառել էին նրան, եւ աղօթէին նրա հոգու հա-
մար Աստուծուն որ թող պահպանէ ձեզ, պա-
րոն դատաւորներ, սխալից եւ արդար վճիռ ներ-
շնչէ ձեզ բժ. Վարդապետեանի վերաբերմամբ,
որի արդարացումն եմ խնդրում ես ձեզնից։

Դատաստանական պալատը, ինչպէս արդէն
հաղորդված էր «Մշակում», մեղաւոր ճանաչեց
բժ. Վարդապետեանին եւ, փոխելով Նահան-
գական դատարանի արդարացնող վճիռը, դա-
տապարտեց նրան երկու ամիս բանտարկու-
թեան եւ եկեղեցական ապաշխարանքի։
*

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒԻՑ

Յունվարի 11-ին

Ամսիս 9-ին հասարակաց ժողովարանի դահ-
լիճում տեղի ունեցաւ «Հայկական» կոչված
սովորական պարերեկոյթը, որ տրվում է յօ-
գուտ տեղիս Հայոց Մարդասիրական ընկերու-
թեան գրադարան-ընթերցարանի։ Այս երեկոյ-
թը, որ վերջին տարիներս տեղի էր ունենում
Վարդանանց տօնի օրը եւ արդէն որոշ նը-
շանակութիւն էր ստացել, այս տարի տեղի
ունեցաւ ժամանակից շատ առաջ՝ հասարա-
կութեան համար միանգամայն անհասկանալի
պատճառով։

Երեկոյթ նախաձեռնողը «Մարդասիր. ընկե-
րութեան» վարչութիւնն է, որ կազմակերպում
է գործը աջակցութեամբ եւ ղեկավարութեամբ
ձեռնհաս տիկինների եւ պարոնների։

Այս տարվայ երեկոյթի պատասխանատու
կարգադրիչը տիկին Ե. Ղուկասեանն էր, իսկ
աջակից կարգադրիչներ տիկիններ՝ Ս. Ադա-
մեան, Հ. Կրասիլնիկեան եւ Ն. Պատուական-
նեան։ Ինչպէս միշտ, այս անգամ էլ անհագին
ջանք, մեծ աշխատանք էր գործ դրված երե-
կոյթի պատրաստութեան համար։ Դահլիճը
զարդարված էր մաւրիտանեան ոճով, մի զար-
դարանք, որ աչքի էր ընկնում թէ իր գեղեց-
կութեամբ եւ թէ իր բազմակողմանի նրբու-
թիւններով։

Երեւակայեցէք ձեզ մի գողտրիկ պալատ
ներքին բոլոր յարմարութիւններով՝ տեսակ-
տեսակ կանաչներ, էլեկտրական գոյնզգոյն լոյ-
սեր, գորգերով եւ մութաքաներով զարդարած
առանձնակի եւ ընդհանուր բազմոցներ, հան-
գստատեղեր եւ այլն եւ այլն։ Ամենամեծ ու-
շադրութիւնը այդ արտաքինի վրա է դարձըր-
ված եղել. մեծ ջանք, մեծ աշխատանք են խլել
շքեղութեան հասցրած այդ պատրաստու-
թիւնները, որ եւ կլանել են մեծաքանակ ծախ-
քեր։ Մենք այդպիսի դէպքերում ծախքերի,
զարդարանքի եւ վայելուչ պատրաստու-
թեան դէմ չենք. պէտք է վայելուչ պատ-
րաստութիւն, առանց ծախսի էլ չէ կարելի
ոչինչ վայելուչ բան անել, բայց ամէն ինչ չափ
ու սահման ունի եւ պէտք է ունենայ, այլա-
պէս գործը չղայլութեան կարգը կանցնէ, նը-
պատակը կը փոխարինէ միջոցներին, որպիսի
կերպարանք, տարաբաղդաբար, եւ ընդունել
են վերջին տարիների ընթացքում տեղի ու-
նեցող բարեգործական նպատակներով երե-
կոյթները, պարահանդէսները... Կարծէք նպա-
տակը չէ հետաքրքրողը, այլ այն, թէ ինչ պի-
տի ասեն մարդիկ, որ երեկոյթը աւելի շքեղ,
աւելի փառաւոր է եղել... Մրցութիւնը,
անկասկած, պախարակելի չէ, բայց մրցութիւն
կատարել ցուցամոլութեան, եսասիրութեան
հողի վրա, այն էլ «հասարակական» փողերով,
այդ առուաղն ներելի չէ։

Մասնաւորելով մեր խօսքը «հայկական» ե-
րեկոյթի կարգադրիչ տիկինների վերաբերու-
թեամբ, պէտք է խոստովանել, որ նրանք եւս
զերծ չեն մնացել այդ ազեղ ուղղութիւնից,
նրանք եւս աւելորդ ծախսեր շատ են ունե-
ցել... Պէտք է հաւատացած լինել, որ երեկոյ-
թը, պարահանդէսը արտաքուստ մի աստիճան
աւելի կամ պակաս փայլուն լինելով իրանց
նշանակութիւնը չեն կորցնի, հանդիսականների
ճաշակը չեն զարգացնի կամ չեն բթաց-
նի, մանաւանդ երբ ծրագիրը ըստ կա-
րելոյն կազմված է բազմակողմանի եւ հե-
տաքրքրական կերպով։ Ասածներիս ապացոյց
կարող է լինել հէնց այս տարվայ երե-
կոյթը։ Դահլիճի հրաշալի արտաքինը այն
տպաւորութիւնը չը գործեց հանդիսականների
մեծամասնութեան վրա, ինչ տպաւորութիւն
որ թողեց խմբական երգեցողութիւնը, հայկա-
կան եալլին։

Զարդարանքը կլանել է հազարներ, իսկ եր-
գեցողութեան եւ պարերի պատրաստութիւնը՝
ոչ մի կոպէկ...

Երկսեռ սիրողների երգեցիկ խումբը պատ-
րաստել էր ժողովարանի երաժշտապետ Ա. Պ.
Ասլանովը, որ եւ ղեկավարում էր այդ երե-
կոյեան երգեցողութիւնը։ Երգեցին «Զարթիր,
սիրտ իմ», «Խանում Եաս ջան», «Որ մանկա-
նացու» եւ «Ջան-գիւլում» երգերը օրկեստրի
ներդաշնակութեամբ։

Հայկական պարեր պարում էին բազուա-
բնակ ախալցխացիներ, ալէքսանդրապօլցիներ.
կանայք ախալցխացիների հագուստներ ունէին
հագած։ Պարեցին ութ պար, երկու բաժանման
վերածած։ Ութ պարերից չորս պար տեղի ու-
նեցաւ երգախառն։ Պարերի դասաւորութիւնը՝
«յետ ու առաջ», «Մարալի», «Շալալի» «Լէ-
պօլէ», «Քեօռօղլի», «Առաջ մի ծափ», «Զամ-
պար» եւ «Ուստի կուգաս, ղարիբ բիւլբիւլ»։
Հանդիսականների բուռն ցանկութեան համա-
ձայն, «Առաջ մի ծափ» երգախառն պարը
կրկնվեց։ Բացի այս պարերից, որոշած կարգով
ընթանում էին եւրոպական եւ տեղական զա-
նազան պարեր։ Պարերի ընդհատումների ժա-

ժամանակ ցոյց էին տրվում կենդանի պատկերներ դահլիճի կամարաձեւ ճակատի վրա յատուկ կառուցած դատիկոնից։ Բազմութիւնը մեծ էր։ Դահլիճում, ասեղ գցելու տեղ չը կար։ Մուտքը 3 ր. 10 կ. էր նշանակված, իսկ վերնայարկը՝ 1 ր. 10 կ.։ Վերնայարկի տոմսակ ունեցողները—ըստ յայտարարութեան—իրաւունք չը պիտի ունենային դահլիճ իջնելու. բայց շատ շատերը թոյլ էին տուել իրանց այդ քայլը «գաղտնի» կերպով կատարելու։ Վերցրել էին 1 ր. 10 կ. տոմսակ, վերեւ բարձրացել եւ ապա իջել, դահլիճ մտել... Այդ դեռ ոչինչ. աւելի խայտառակ վարմունք թոյլ էին տուել իրանց ժողովարանի շատ անդամներ. նրանք առանց տոմսակների էին ներս մտել. երեւի այդ էլ մի առանձին քաջագործութիւն է, որ յատուկ է նոյնպէս նաւթային աշխարհի «հերոսութեան»... Եւ հէնց այս է պատճառը, որ դահլիճում այլ եւս շարժվելու հնար չէր մնացել, թէեւ անվաճառ մնացած դեռ տոմսակներ կային... Երեկոյթի մուտքը հաշւում է մօտ վեց հազար, իսկ ծախքը՝ երկու հազարից անցնում է...

Ն. Դաւթեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Մշակի» այս տարվայ № 1-ի մէջ տպված նամակից յայտնի է, որ «Սիւնիք» գործարանում հաւաքած նուիրատւութիւններով 15 օրինակ «Մշակ» դրված է մեր խմբագրութեան տրամադրութեան տակ։ Բացի դրանից, հետեւեալ անձինք նոյնպէս նուիրել են «Մշակ», մեզ թողնելով որոշել թէ ուր պէտք է ուղարկել. 1) Բագուից, պ. Գասպար Տէր-Մարգարեան 1 օրինակ. 2) Բագուից, պ. Գարեգին Մէլիք-Մարութեան 2 օրինակ. 3) Բագուից, պ. Ա. Վաչեանց 1 օրինակ. 4) Աստրախանից, տիկին Ա. Սուրաբէկեան 1 օրինակ. 5) Բագուից, մի պարոն, որ ուզում է անյայտ մնալ, 1 օրինակ. 6) Շուշուից, պ. Խաչատուր Մէլիք-Փաշայեանց 1 օրինակ։ Ընդամենը 22 օրինակ։ Մենք որոշեցինք ուղարկել «Մշակ» հետեւեալ տեղերը. 1) Դիլիջանի դպրոցին. 2) Ղազախի գաւառի Ղարաղայա գիւղի հասարակութեան. 3) Քութայիսի նահանգի Օնի աւանի հայ հասարակութեան. 4) Երեւանի նահանգի Ղլլթամիր գիւղի հայ հասարակութեան. 5) Խարկովի նահանգի Ախտիրկա քաղաքը՝ հայ զինւորներին. 6) Էջմիածնի գաւառի Թալին գիւղի հայ հասարակութեան. 7) Թիֆլիսի Միքայէլեան Արհեստաւորաց ուսումնարանի հայ աշակերտներին. 8) Չերնօմորեան նահանգի Վերին-Լօզօ գիւղի հայ հասարակութեան. 9) Օչ քաղաքը՝ հայ զինւորներին. 10) Քութայիսի նահանգի Կիլիրիլ գիւղի ծրի գրադարան-ընթերցարանին. 11) Թիֆլիսի Միքայէլեան անխնիքական դպրոցի հայ աշակերտներին. 12) Միտվայդէի (Գերմանիա) հայ ուսանողներին. 14) Պետերբուրգի անտառային ինստիտուտի հայ ուսանողներին. 15) Ղուբայի դրպրոցին. 16) Վիլհելմսդորֆի (Գերմանիա) հայ ուսանողութեան. 17) Ախալքալաքի գաւառի Մերենիա գիւղի հասարակութեան. 18) Երեւանեան նահանգի Կօղբ գիւղի դպրոցին. 19) Թիֆլիսի հոգեկան հիւանդների քաղաքային ապաստարանին. 20) Վարշավայի հայ ուսանողութեան. 21) Հին-Նախիջեւանի գաւառի Ապրակունիս գիւղի հայ հասարակութեան. 22) Նոյն գաւառի Ջահուկ գիւղի հասարակութեան։

—

Առաջիկայ ապրիլ ամսի վերջին Գլազգօ քաղաքում կը բացվի միջազգային ցուցահանդէս, որին պաշտօնական կերպով կը մասնակցէ եւ Ռուսաստանը։ Այս մասնակցութեան գլխաւոր նպատակն է նպաստել Ռուսաստանի եւ Մեծ-Բրիտանիայի առեւտրական յարաբերութիւնների զարգացմանը։ Ռուսաց բաժանմունքում ի ցոյց դնելու համար ընդունվում են գիւղատնտեսական, ուտելիքի, լեռնային եւ անտառային արտադրութիւններ, ի միջի այլոց գորգեր, կաշիներ, կաշուից չինված զանազան առարկաներ եւ այլն։ Ցուցահանդէսում առարկաների գնահատութիւն եւ պարգեւաբաշխութիւն չեն լինի. դրա փոխանակ բոլոր էքսպօնենտները կը ստանան պատւաւոր դիպլօմներ ի յիշատակ իրանց մասնակցութեան ցուցահանդէսին. նրանց թոյլ կը տրվի յիշատակել այդ դիպլօմները ապրանքային նշանների եւ խանութների ցուցանակների վրա։

—

Երկրագործութեան եւ պետական կալուածների մինիստրութեան անտառային վարչութեան հաշւից երեւում է, որ պետութիւնը անտառների զանազանատեսակ վնասներից անցեալ 1900 ընթացքում 2,107.574 րուբլու կորուստ է ունեցել։ Ամենամեծ վնասների ենթարկվել են Սիբիրի անտառները հրդեհներից եւ միջատներից։ Անտառային հրդեհներ եղել են 4,038 անգամ, այսինքն 934 անգամով պակաս, քան 1899 թւին։ Հրդեհների ամենամեծ մասը, մօտ 92%, պատահել է գարնանային եւ ամառային ամիսներում։ Հրդեհների ծագման պատճառները մեծ մասամբ մնացել են անյայտ։

—

«Приазовскій Край» լրագրի ասելով, Մինսկ քաղաքում յունվարի 7-ին բացված է Աղեքսանդր II Կայսրի արձանը, որ շինել է քաղաքը իր հաշւով։

—

Մայրաքաղաքի լրագիրները հաղորդում են, թէ ֆինանսների մինիստրութեան մէջ մշակվում է ծրագիր՝ վերաքննութեան ենթարկելու երկաթուղային տարիֆները։

—

Բելգիական կառավարութիւնը իր ընդհանուր հիւպատոսների միջոցով, որոնք գտնվում են Ռուսաստանում, տեղեկացնում է, որ ներկայ տարվայ յունվարի 1-ին հրատարակված է ներումն այն բելգիահպատակներին, որոնք որ եւ է յանցանք են գործել բելգիական զինուորագրական օրէնքների դէմ։

—

ԳԱՆՁԱԿԻՑ մեզ գրում են. «Կիրակի, յունվարի 7-ին, տեղիս քաղաքային ժողովարանի դահլիճում կայացաւ պ. Կարա-Մուրզայի համերգը, մասնակցութեամբ պ. Տէր-Ազարեանցի, օր. Մատինեանցի եւ Գանձակի Նորակազմ, 60 հոգուց բաղկացած, երկսեռ խմբի։ Համերգը կազմված էր երեք մասից, ամեն մի մասը՝ 5 երգից, որոնց մէջ կային եւ ազգային եւ ժողովրդական եւ մալօրօսական։ Սօլօ երգում էին պ. Տէր-Ազարեանց եւ օր. Մատինեանց։ Թատրոնը համարեա թէ լիքն էր։ Շնորհակալութեան արժանի են մեր քաղաքի օրիորդները եւ երիտասարդները, որոնք կարեւոր աջակցութիւն ցոյց տուին պ. Կարա-Մուրզային եւ մի շաբաթվայ ընթացքում գլուխ բերեցին համերգը»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Ֆրանսիական կառավարութիւնը առանց պատասխանի չը թողեց լրագիրների հաղորդած տեղեկութիւններն այն մասին, թէ իբր ֆրանսիական զինուորական բարձրագոյն խորհուրդը քննութեան է ենթարկել Բելգիան Ֆրանսիայի հետ միացնելու ծրագիրը։ «Mémorial Diplomatique»-ում երեւաց մի յօդուած, որի մէջ ապացուցանվում է, թէ վտանգ սպառնում է Բելգիային ոչ Ֆրանսիայի, այլ մի ուրիշ պետութեան (Գերմանիայի) կողմից։ «Ֆրանսիան,—ասում է «Mémorial Diplomatique»,—ամենեւին մտադրութիւն չունի խառնվել հարեւան երկրի ներքին գործերին եւ մասնաւորապէս նրա պաշտպանութեան հարցերի մէջ։ Բայց քանի որ մեզ այժմ առիթ է պատահել յայտնելու մեր կարծիքը այդ մասին, յայտնենք մեր խորին համոզմունքը, որ Ֆրանսիացիները հրճուանքով կողջունեն այն բարենորոգումները, որոնք խոստանում են աւելացնել Բելգիայի զինուորական զօրութիւնը։ Պէտք է արդեօք յիշեցնել այն հանգամանքը, որ Ֆրանսիային դժգոհութիւն պատճառելու համար չէր, որ Բելգիան վճռեց ամրացնել Մաս գետի հովիտը մի շարք առաջնակարգ ամրութիւններով... Թող նրանք, որոնք յիրաւի ցանկանում են պաշտպանել Բելգիայի չէզոքութիւնը, չը վախեցնեն նրան դատարկ ուրուականներով։ Վտանգը Բելգիային սպառնում է ոչ Ֆրանսիայի կողմից. եւ այս հանգամանքը շատ լաւ յայտնի է նրանց, որոնց վրա է Բելգիայի սահմանները պաշտպանելու պարտականութիւնը։ Այդ երկրի մինիստրական արխիվներում կարելի էր գտնել վաւերաթղթեր, որոնք ցոյց են տալիս, թէ որ կողմից է վտանգ սպառնում Բելգիային եւ թէ Բելգիային շատ ցանկալի է, որ Ֆրանսիան հիմնաւորապէս ամրացնէ իր սահմանները Շարլվիլի, Ժիվէի եւ Վալանսիէնի մէջ տեղերում»։

—Վաշինգտոնի սենատում մօտ օրերումս քննվում էր մի առաջարկութիւն Միացեալ-Նահանգների զինուորական ոյժերն աւելացնելու մասին, եւ այդ առիթով սենատոր Լօջ յայտնեց իր կարծիքը ամերիկական առեւտրական քաղաքականութեան վերաբերմամբ։ Սենատոր Լօջ ասաց, թէ առեւտրական պատերազմը Եւրոպայի հետ արդէն սկսված է։ Նա կարող է վերջանալ միմիայն Ամերիկայի առեւտրական եւ տնտեսական գերիշխանութեամբ ամբողջ աշխարհի վրա։ Ճառախօսը յայտնեց, թէ չէ վախենում պատերազմից, որ պետութեան դէմ էլ որ լինի նա, բայց եւ այնպէս անհրաժեշտ է ունենալ զօրեղ բանակ եւ նաւատորմ ապագայ թշնամիներից պաշտպանվելու համար։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՄԱՆՐԱՆԿԱՐ

Արդեօք դուք ունեցե՞լ էք թարաքամաների հետ խօսակցութիւն։

Ես այդ բաղդը ունեցայ շնորհիւ մի դէպքի։ Պատմեմ ձեզ եղելութիւնը համառօտ կերպով։

Այդ խօսակցութիւնը թէեւ պատահական էր եւ կարճատեւ, բայց բնորոշ էր։ Ես յետոյ մի քանի անգամ մտաբերել եմ նրան։

Ուրեմն համբերութիւն ունեցէք լսելու։

Նորերս ես վկայ էի կանչված նահանգական դատարան։ Գործը չնչին էր եւ իմ վկայութիւնը աննշան. բայց բաղդի չար կամքով ես վկաների շարքն էի ընկել եւ պէտք է դատարան գնայի։

Ծանուցագիրը յայտնում էր, որ պէտք է դատարանում ներկայ լինեմ առաւօտեան 10 ժամին։

Ես, իբրեւ դատաստանական գործերի մէջ անփորձ մի մարդ՝ շտապեցի դատարան գնալ նշանակած ժամին։ Մտնում եմ դատավարութեան առեանը։ Դատաւորներից ոչ ոք չը կայ։ Միայն մի քանի ինձ նման անփորձներ ներս էին մտնում սենեակ ու դուրս գալիս կօրիդօր։

—Շո՞ւտ կը լինի, հարցրի ես։

—Ով գիտէ. գուցէ կէս ժամից յետոյ, բայց գուցէ եւ երկու ժամից յետոյ, պատասխանեցին ինձ։

Ի՞նչ անել։ Վերադառնա՞լ, թէ մնալ։ Վճռեցի, մնալ եւ սպասել։

Նայեցի դէս ու դէն։ Ինձ հետաքրքրեց թուրքերի մի մեծ խումբ, որ կանգնած սպասում էր կօրիդօրի մի անկիւնում։ Բրդոտ փափախները դրած՝ միմեանց ականջին ինչ որ քչփչում էին։ Խմբից փոքր ինչ հեռու կանգնած էր մի թուրք ծերունի, որ մռայլ դէմքով նայում էր իր շուրջը։ Ես մօտեցայ նրան։

—Ի՞նչ բանի համար էք եկել, հարցրի ես ծերունուց։

—Էհ, էլ մի հարցնիր, տղերքը մի չարութիւն են արել եւ այդ պատճառով մեզ քաշ են տուել այստեղ, պատասխանեց նա վշտացած ձայնով։

—Ձեր գիւղումն է եղե՞լ, հարցրի ես։

—Հէնց այդ է ցաւը, որ մեր գիւղին է առաջ եկել այս ամարդութիւնը, այս խայտառակութիւնը, այս անպատւութիւնը։

Ես չէի սպասում այսպիսի անկեղծ վրդովմունք փափախաւորի կողմից։

Որքան ուրախացայ տեսնելով իմ առաջ մի պատկառելի նահապետի, որ այսպէս սաստիկ զայրացել էր իրանց գիւղում տեղի ունեցած յանցանքի փաստից։

Սակայն յետոյ որքան մեծ էր իմ հիասթափութիւնը, երբ բանից դուրս եկաւ, որ ծերունին կատարված յանցանքից չէ զայրացել, այլ բոլորովին ուրիշ հանգամանքից։

Ի՞նչ էք կարծում՝ ինչ բանից։

—Գիւղի պատիւը, ասացի ես, պէտք է, ի հարկէ, բարձր պահել։

—Հէնց այդ է է, գլուխը թափ տալով վրա բերեց ծերունին։ Աշխարհքը փչացաւ։ Այլ եւս օր չէ անցնում, որ ազատ լինենք մատնութիւններից եւ մատնիչներից։

—Ինչպէ՞ս, հարցրի ես։

Հանելուկը բացվում էր։

—Ո՞վ էր մեր գիւղում տեսել, շարունակեց թուրք նահապետը, որ մէկը մատնէ միւսի արարքը դատարանին։ Առաջ ոչ ոք այդպիսի ստորութիւն թոյլ չէր տայ իրան։ Լսե՞լ է՞ք առաջ այդպիսի բան։ Մենք ամենքս էլ գողացել ենք, ամենքս էլ կողոպտել ենք, բայց մեր արարքը, մեր հաշիւները, մեր սրը մեր մէջ է մնացել, մեր գիւղից դուրս չէ եկել։ Այժմ մեր տունը խաչառ քանդվելու վրա է, որովհետեւ շատացել են մատնիչները։ Սա, պարոն, ․․․ երորդ գործն է այս տարի, որ դատարանին է հասել։ Մատնութիւնը մեր հոգին հանելու է եւ մեզ վերջնականապէս կործանելու է։

—Ի՞նչ տեսակի են այդ եօթը գործերը, հետաքրքրվեցի ես։

—Գիւղի մասլահաթներ էլի։

—Օրինակ։

—Մէկի եզներն էին գողացել, միւսի խոտի դէզերն էին կրակ տուել, երրորդի կնոջն էին փախցրել—մի խօսքով գիւղի մշտական ցաւ ու հոգսեր, որոնց հաշիւը երբէք չի վերջանայ։ Բայց այս մատնութիւնը, որ սկսվել է, մեզ բոլորովին կը գլորի։

Թուրքերից մէկը մօտեցաւ մեզ եւ, դիմելով ինձ, կարեկցաբար ասաց.

—Քեզ էլ մի դատարկ բանի համար, երեւի, նեղութիւն են տուել։ Ծերունի մարդը դրուստ է ասում, որ գիւղի կռիւը պէտք է գիւղում մնայ։ Մատնելը լաւ բան չէ։

Մեր խօսակցութիւնը գրաւեց միւս թուրքերի ուշադրութիւնը։ Նրանք մօտեցան մեզ։ Ծերունին շարունակեց իր գանգատը մատնութիւնների մասին։

Ցանկարծ թուրքերից մէկը կատաղած կտրեց նրա խօսքերը եւ վրդովված ձայնով բացականչեց՝

—Իսկ երբ դու, ծերունի, երեք տարի սրանից առաջ գանգատվեցիր ինձ վրա ուրեադնիկին, այդ մատնութիւն չէ՞ր։

Միւս թուրքերը ծիծաղեցին։

—Ես ո՞ւմ գանգատվեցի, այ երեխայ, պատասխանեց ծերունին։ Ես գանգատվեցի ուրեադնիկ Սաղըղբէգին, որ ինքն էլ մեր հասարակութիւնիցն է։ Ես ձերոնց նման խօմ դատարան չը վազեցի, օտարներին չը դիմեցի։

Ծերունու խօսքերը ազդեցին ունկնդիրների վրա։ Բայց հակառակորդը չը յուսահատվեց եւ պատասխանեց՝

—Դէ, ինչ ասեմ։ Սաղըղբէգի հետ դուք վաղուցվայ ընկերակիցներ էք, միասին Արաքսի ափերն էք չափչփել ու լեռները ոտի տակ տուել։ Ես որ Սաղըղբէգի կամ նրա նման մէկ ուրիշի մօտ գնայի՝ իմ կաշին էլ կը քերթէին, իմ պակաս տեղն էլ կը լրացնէին։

—Ամօթ է, ամօթ, նախատեց ծերունին, մեզ չի սազի մատնութիւնը. մենք գեաւրներ չենք, մեր պապերը իրանց պատիւը պահպանել են։ Մատնութիւնից ձեռք վերցրէք։

—Ամօթը թող քեզ լինի, որ ծերունի ես դարձել, մէկ ոտքդ գերեզմանումն է ու էլի զրկում ես ու վնասում խեղճերին։

—Մատնիչներ, նամարդներ, բացականչեց ծերունին։

—Գայլի համար հովիւը մատնիչ է, պատասխանեց հակառակորդը. դու մէկ ոչխարներիցն էլ հարցրու։

—Մատնիչներ, նամարդներ, կրկնեց կրակոտ աչքերով ծերունին։

Խօսակցութիւնը դարձաւ աղմկալի։ Դատարանի սպասաւորներից մէկը մօտեցաւ թուրքերին եւ պատուիրեց, որ աղմուկ չը հանեն։ Թուրքերը լռեցին եւ հեռացան դէպի միւս անկիւն։

—

—Այդ ինչ աղմուկ էր, հարցրեց ինձ «որսկան» Կօրեկեանը, որ այդ ժամանակ անցնում էր մեր մօտով։

Կօրեկեանի անունը «որսկան» էին դրել այն պատճառով, որ նա միշտ պտտում էր դատարանի շուրջը, որոնելով եւ որսալով գործեր այս կամ այն փաստաբանի համար։ Այդ որսորդութիւնը նրան տալիս էր բաւական եկամուտ, որովհետեւ նա վերցնում էր փաստաբաններից որոշ տոկոս։

Կօրեկեանը ինձ հետ ծանօթ չէր։ Բայց նա իրան պահում էր բոլորի հետ իբրեւ վաղեմի ծանօթ։

—Ի՞նչ աղմուկ էր, կրկնեց նա իր հարցը, յուսալով, ով գիտէ, նորից իր համար մի գործ ստեղծելու։

Ես պատմեցի։

Կօրեկեանը քմծիծաղով լսում էր։ Ցանկարծ նա խօսքս կտրեց եւ խորհրդաւոր կերպով հարցրեց.

—Մատնութիւն ասացիք ու միտքս եկաւ։ Ո՞րքան ճիշդ են իմ լսած լուրերը, որ իբր թէ մեր մի երկու երէցփոխներին մատնել են։

—Մատնել են. ինչ բանի համար, հարցրի ես։

—Ասում են այդ երէցփոխները եկեղեցական փողեր են տակով արել, պատասխանեց Կօրեկեանը։

—Ցետո՞յ։

—Ցետոյ էլ ինչ յետոյ, շատ վատ բան է դուրս եկել։

—Ի հարկէ, վատ բան է, ասացի ես, որ եկեղեցին կողոպտում է այն մարդը, որին յանձնել են նրա պահպանութիւնը։

—Դուք իմ ասածը չը հասկացաք, կտրեց իմ խօսքը Կօրեկեանը. եկեղեցի կողոպտելը, ի հարկէ, լաւ չէ. բայց պէտք չէր բանը հրապարակ հանել, «մարաքա գցել»։ Միթէ մենք չենք ճանաչում մեր երէցփոխներին, ով է նրանցից արդար։

Մեզ մօտեցան մի երկու ուրիշ անձինք եւ խառնվեցին խօսակցութեան։ Ընդհանուր վիճաբանութեան առարկայ դարձաւ այն, թէ եկեղեցի կողոպտելը պէտք է դատարանի քննութեան առարկայ դառնայ, թէ ոչ։

—Աւելի լաւ է մի փոքր դրամական վնաս ունենալ եկեղեցում, քան եկեղեցու պաշտօնեային տեսնել դատաստանի տակ, վճռեց Կօրեկեանը։

Այդ ազգասիրութիւնը շատ էր անհեթեթ եւ կոպիտ։ Ոչ ոք չը համաձայնվեց Կօրեկեանի հետ։

—Ես զարմանում եմ մի բանի վրա, ասաց մի ակնոցաւոր երիտասարդ, որ, տեղի թէ անտեղի, մեզանում գործ են ածում մատնութիւն բառը։ Միթէ այնտեղ, ուր զեղծումներ, գողութիւններ, խարդախութիւններ են մերկացվում, այնտեղ կարելի է մատնութիւն բառը գործածել։

—Մի զարմանաք, մէջ մտաւ մի ուրիշը. դա կախված է այն բանից թէ ո՞րտեղից է քամին փչում։ Երբ որ, օրինակ, վնասվում են մի Մամբրէ, մի Կիւրեղ, մի Սարգիս եպիսկոպոս եւ դրանց նմանները, այն ժամանակ յայտնի խմբի մարդիկ աղաղակում են թէ այդտեղ մատնութիւն կայ, իսկ երբ որ վնասվում են Խորէն Ստեփանէ, Լեւոն Խօջայեան, Երեմիա եպիսկոպոս եւ այլն, այդ ժամանակ ձեւակերպութիւնը փոխվում է. «հէնց այդպէս էլ հարկաւոր էր»։

—Այդ ինչ է, հէնց մեռածների անուններ էք տալիս. միթէ չէր կարելի օրինակ վերցնել կենդանի մարդկանց՝ մի կողմից Պարզեանին, Նահապետեանին, Տէր-Գրիգորեանին, միւս կողմից Սեդրակեանին...

—Ոչ ոչ, մի տաք դրանց անունները։ Զգուշութիւնը լաւ բան է։

Ընդհանուր ժպիտ անցաւ բոլորի շրթունքների վրայով։

Մեր խօսակցութիւնը ընդհատեց դատարանի առեանի մէջ սկսված իրարանցումը։ Դատավարութեան գործը պէտք է շուտով սկսվէր։

—

Այդ օրվայ իմ տպաւորութիւնները՝ թարաքամաների խօսակցութիւնը, Կօրեկեանի դատողութիւնները եւ միւսների նկատողութիւն-

ները՝ մի քանի անգամ իմ միտին եկան։ Ես մտածեցի զանազան «նիւանսների» եւ նրբութիւնների մասին։

Նրբութիւնները իրանց կարգով։

Ինձ համար սակայն մի բան միշտ պարզ է եղել եւ դուրս կասկածներից։ Այդ այն է, որ զեղծումները պէտք չէ ծածկել եւ քօղարկել։ Եւ ուժեղ է մի հիմնարկութիւն մի դասակարգ, մի համայնք, մի ազգ այն ժամանակ, երբ որ նա կարող է դիմանալ մերկացումներին եւ քննութիւններին։

Իսկ այն անձանց, որոնք կամենում են իրանց զազիր գործերը, անփութութիւնը եւ խարդախութիւնները ապահով կերպով առաջ տանել, յայտնի է թէ նրանք ինչ լուրեր պէտք է տարածեն հասարակութեան խաւերում...

Պատուելի երեցփոխներ, արժանապատիւ քահանաներ, չնորհունակ եւ բարեչնորհ սպասաւորներ, կօնսիստօրիայի անդամներ, զանազան կարգի քարտուղարներ եւ ուրիչ ազգային պաշտօնեաներ—բաց է ասպարէզը՝ արձակ համարձակ կողոպտեցէք եւ գողեցէք։ Դուք գիտէք, որ չատ հեշտ է կանգնեցնել մերկացնողների ձեռքը եւ պապանձեցնել նրանց բերանը դիւթական գաւազանի չարժումով, արտասանելով «մ ա տ ն ո ւ թ ի ւ ն» բառը զանազան հոլովներով։

Վրձին

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

12 յունվարի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Յունվարի 12-ին Նորին Բարձրութիւն Թագաժառանգ Մեծ-Իշխան Միխայիլ Ալէքսանդրովիչ վերադարձաւ Պետերբուրգ։

ՄՈՍԿՎԱ։ Այսօր, ժամի 5-ին կէսօրից յետոյ, Նոցա Կայսերական Մեծութիւնները անցան Մոսկվայով։ Լոպասնեա կայարանում Նոցա Մեծութիւններին դիմաւորեցին Մեծ Իշխան Սերգէյ Ալէքսանդրովիչ եւ Հէսսէնի մեծ-դուքսը իրանց ամուսինների հետ։ Մոսկվայում, կայսերական պավիլիօնի մօտ, Նոցա Մեծութիւններին դիմաւորեցին մայրաքաղաքի բարձրաստիճան պաշտօնեաները։ Նոցա Մեծութիւնների հետ միասին մեկնեցին Մոսկվայից Մեծ-Իշխան Սերգէյ Ալէքսանդրովիչ եւ Հէսսէնի մեծ-դուքսը իրանց ամուսինների հետ։

ՄՈՍԿՎԱ։ Այսօր Մոսկվայի համալսարանը տօնեց իր տարեդարձը։ Հանդիսաւոր մաղթանքից յետոյ, որ կատարեց Պարֆենի եպիսկոպոսը, հանդիսաւոր նիստը բացվեց, որին ներկայ էին պատուաւոր անձինք եւ պրօֆէսօրների խումբը։ Հանդէսը վերջացաւ օրհներգով։

13 յունվարի

ՊԵԿԻՆ։ Շանգհայտուանում երկաթուղու յանձնումը ռուսներին եւ գերմանացիներին գրեթէ վերջացած է։—Վալդերզէէ ենթադրում է ապրիլի սկզբին հեռանալ Չինաստանից։ Գերմանացիներն ասում են, որ մտադիր են ժամանակաւորապէս պահել իրանց ձեռքում ճանապարհը պատերազմական նպատակների համար. անգլիացիները հակառակվում են դրան, ուստի եւ հարցը կը յանձնվի այդ երկու ազգերի կառավարութիւնների քննութեան։

ՍՕՖԻԱ։ Նոր մինիստրութիւնը կազմվեց. առաջին մինիստրն է Պետրով, որ դրա հետ միասին ստանձնեց ներքին գործերի մինիստրութիւնը եւ արտաքին գործերի մինիստրութեան ժամանակաւոր կառավարումը. Տօնչեվ նշանակված է ֆինանսների մինիստր. միւս մինիստրները մնում են իրանց պաշտօններում. արդարադատութեան մինիստր Դանչեվ ժամանակաւորապէս ստանձնում է նաեւ առեւտրական մինիստրութեան կառավարումը։

ՇԱՆԳՀԱՅ։ Դիւանագիտական մարմինը որոշեց միաձայն դիմել պրինց Ցինին եւ Լիխունգչանգին նամակով, որի մէջ ասված է, թէ պետութիւնների ձեռք առնելիք այն միջոցները, որոնք վերաբերվելու են պատերազմական հարցերին, կախված կը լինեն այն արագութիւնից, որով չինական կառավարութիւնը կը կատարի միւս պարտաւորութիւնները։ Դիւանագիտական մարմինը մահվան պատիժ է պահանջում չորս բարձրաստիճան չինական պաշտօնեաների, նրանց թւում Ջժունի եւ Ինիւյէնի համար, բացի դրանից, մահվան պատիժ է պահանջված իբր լրացուցիչ պատիժ արդէն մեռած Կանիյի համար, նոյնպէս եւ Տունֆուսեանի համար, այն պայմանով, որ այդ պատժի իրագործումը յետաձգվի մինչեւ այդ գեներալի բռնվելը։

ՍՕՖԻԱ։ Մինիստրների ցանկը, ինչպէս հաղորդում է «Բօլգարական գործակալութիւնը», փոփոխութեան է ենթարկվել այն կողմից, որ ֆինանսների մինիստր նշանակված է ոչ թէ Տօնչեվ, այլ ֆինանսների մինիստրութեան ընդհանուր քարտուղար Բօնչեվ։

ԿՕՌԻՍ։ Առաւօտեան հանգուցեալ թագուհու դագաղի վրա հոգեհանգիստ կատարվեց, որին ներկայ էին թագաւորական տան բոլոր անդամները. հոգեհանգստից յետոյ դագաղը փոխադրեցին Օսբօրնհաուզի մատուռը։

ԼՕՆԴՕՆ։ Առեւտրական մինիստր Ջէրալդ Բալֆուր ծանր կերպով հիւանդացաւ։

ԼՕՆԴՕՆ։ Այժմ վերջնականապէս վճռված է, որ թագուհու մարմինը հինգշաբթի գիշերը, լոյս յունվարի 19-ը, կը մնայ «Ալբէրտ» զբօսանաւի վրա Պօրտսմուտում, որտեղից միւս օրը կը տարվի Լօնդօն եւ յետոյ Վինդզոր եւ նոյն օրը տեղի կունենայ թաղումը. Ֆրօգմօրում մարմինը ի ցոյց չի դրվի ժողովրդի համար։

ԼՕՆԴՕՆ։ Համայնքների ժողով։ Բալֆուր ներկայացնում է թագաւորի հրովարտակը, որի մէջ հաւատութիւն է արտայայտված, թէ ամբողջ երկիրը մասնակից է իր վշտին եւ երախտագէտ յիշատակ է պահպանում հանգուցեալ թագուհու մասին։ Բալֆուր առաջարկում է ընդունել ցաւակցութեան արտայայտութիւնը, նուիրում է թագուհուն ջերմ գամբանական ճառ եւ շնորհաւորում է իր ճառում թագաւորին, որ, հնազանդվելով իր պարտականութեան, ստանձնեց պատասխանատուութեան ծանր բեռը։ Բալֆուր այնուհետեւ առաջարկում է ուղերձի ծրագիրը, որով համայնքների ժողովը յայտնում է թագաւորին իր խորին ցաւակցութիւնը, շնորհաւորում է նրա գահակալութիւնը եւ վստահութիւն է արտայայտում, որ թագաւորը կը պահպանէ երկրի օրէնքները եւ հոգս կը տանէ իր հպատակների բարեկեցութեան եւ ազատութեան մասին։ Ուղերձը ընդունվեց եւ համայնքների ժողովը ցրվեց մինչեւ փետրվարի 1-ը։ Լորդերի պալատում ընդունվեց նոյնպիսի ուղերձ, առաջարկված Սօլսբիւրիի կողմից։

ԼՕՆԴՕՆ։ Կիտչէներ հեռագրում. Պրէտօրիայից. «Գեներալ Կուննինգամ, Օլիֆանտէնէկից դէպի հարաւ գնալիս, ճանապարհին գերի վերցրեց 17 հոգի։ Այսօր Կուննինգամ կուի է բռնվել Միդլֆօնտէնի մօտ։ Չարլզ Նոկս յարձակում գործեց Հաագբրօկի բանակի վրա, գերի վերցրեց մի ֆէլդկօրնէտի ու չորս բուրգէրների եւ խլեց քսան ձի։ Մէտուէնի զօրասիւնը, դուրս մղելով բօէրներին Գրիկուալանդից եւ Կարումանից, այսօր վերադարձաւ Կապի գաղութի արեւմտեան մասը։ Մեր զօրքերը գնում են Կլան Վիլլիամի վրայով դէպի հիւսիս, այն ժամանակ, երբ միդլանեան գծի բօէրների զօրաբաժինը գանվում է Ունիօնդալից դէպի արեւմուտք, հալածվելով Գոյդ գնդապետ զօրքերի կողմից։ Արեւելքում ամեն ինչ հանգիստ է. բօէրները քիչ վնաս են հասցնում գաղութին եւ օրէցօր կորցնում են իրանց ժողովրդականութիւնը ազգաբնակութեան այն մասի մէջ, որ չէ յարել նրանց»։

ԲԵՐԼԻՆ։ Վալդերզէէ հաղորդում է Պէկինից, թէ Վէնհէնհէյմի զօրասիւնը վերադարձաւ Շանգհայ առանց պատահարների։

Շանգհայտուան-Պէկին երկաթուղին երեկվանից յանձնված է ռուսներին։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶ

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ ԵՒ ՊԱՆՍԻՕՆ

Ս. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

Աշակերտները պատրաստվում են գիմնազիայի րէալական եւ այլ դպրոցների համար։
Баку, Полицейская. 1—5

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է

Թագուհի Փանոսեանի քարվանսարան, Հաւլաբարում, Կախետինսկայա փողոցում, Թ ի ֆ լ ի ս ի գ ն դ ի կ ա զ ա ր մ ա ն ե ր ի ն կ ի ց։ Հողի քանակութիւնն է 1442 քառակուսի սաժէն։

Պայմանների մասին կարելի է տեղեկանալ Փանոսեանի տանը, Միխայլովսկայա եւ Սեմեոնովսկայա փողոցների անկիւնում, ամենայն օր, երեկոյեան ժամի 4—6։ 1—4

ՈՐԲՈՒՆԻ

Լոյս է տեսել ՈՐԲՈՒՆԻ կամ ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԲԱԶՄԱՎԷՊԸ. ուսկից հաւաքեալ ստակն հայ որբերուն համար է։

Գինն է ֆր. 2,50=ռուբլի 1։ սէնթ 50։

Դիմել. «Pazmaveb» (St. Lazare)—Venise, կամ Тифлисъ, Галусту Галустьянцу. 3—10

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

„ՄՈՒՐՃ“

ԳՐԱԿԱՆ, ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՄՍԱԳԻՐ

№ I

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1) «Մեր ընթերցողներին». 2) «Կեանքի սաղմոսը», բանաստեղծ. Լօնգֆելլօի, թարգմ. Կ. Կրասիլնիկեանի. 3) «Գիւղի մարդիկ», պատմուածք Լէօի. 4) «Իմ դարդը», բանաստեղծ. Յովհ. Թումանեանի. 5) «Ֆրոմօն կրտսեր», վէպ Ալֆօնս Դօդէի, թարգմ. Տ. Յովհաննիսեանի. 6) «Հայնէի նոր երգերից», բան., թարգմ. Ջ. Բալուղեանի. 7) «Առաջին համբոյր», բան. Ա. Ծատուրեանի. 8) «Ուշացած սէր», պատմուածք Ա. Ահարոնեանի. 9) «Սարսափելի դէպք», պատմուածք Գի դը-Մօպասանի. 10) «Ժողով»—(Գրչի հանաք), բան. Ա. Ծատուրեանի, 11) «Հենրիկ Սենկեւիչ», 25-ամեակի առիթով, Ստ. Լիսիցեանի. 12) «Պօզնանի ուսուցչի յիշատակարանից», պատմ. Սենկեւիչի, թարգմ. Ստ. Լիսիցեանի. 13) «Եղբայր էինք», բան. Արշ. Մխիթարեանի. 14) «Հայոց գրականութիւնը XVIII դարում». Գլ. I—Մխիթար եւ Մխիթարեաններ, Լէօի. 15) «Հայագիտութիւնը XX դարի սկզբում», Ստ. Մալխասեանի. 16) «Ամուսնութիւնը», առողջապահական էտիւդ, բժ. Վ. Արծրունու. 17) «Պարիզի կանալիզացիան», բժ. Գ. Ս. 18) «Գրականութիւնը ռուսահայերի մէջ 1900 թ.», Տ. Յ. 19) «Մատենախօսութիւն»—1. Ա. եպ. Սեդրակեան. Քահանայական խնդիր, Լ. Ս.—2. Գ. Լուսինեան. Նոր բառգիրք Ֆրանսահայ, Ստ. Մ.—3. Հայկունի. Թագաւոր Լուսիկ և Սեւս Հովիկ, Լ. Ս.—4. Ա. Զարբգ, Բանաստեղծութիւններ, Լ. Ս.—5. Г. Тумановъ, Характеристики и Воспоминанія, Լ. Ս.—6. Ս. Շահազիզեան. Յիշողութիւններ Վարդանանց տօնի առիթով, Լ. 20) «Տնտեսական հարցեր». Մեր երկրի քնած ոյժերը, Ա. Քալանթարի. 21) «Գեղարուեստի աշխարհից». Արեւելեան եղանակները եւրոպական երաժշտութեան մէջ, Խ. Կարա-Մուրզայի. 22) «Ներքին տեսութիւն». Արտաքին անցքերի ազդեցութիւնը երկրի ներքին կեանքի վրայ.—Ամառուայ ընթացքում հրատարակուած օրէնսդրական կարգադրութիւններ.—Մի քանի վերանորոգումների յետաձգումը.—Լուս. մինիստրի շրջաբերականը.—Նոր բարձրագոյն դպրոցներ.—Րէալիստներին համալսարանում ընդունելու հարցը.—Ֆինանսական մինիստրի կարգադրութիւնը՝ նորակոչներին գրագիտութիւն սովորեցնելու մասին.—Աքսորի վերացումը.—Գլխահարկի վերացումը Կովկասում.—Ծայրերի և կենտրոնի խնդիրը.—Հովանաւորեալ արդիւնագործներ.—Գոյութեան կռուի էթիկան.—Ազգու միջոց սանձահարելու շահագէտներին.—Նաւթագործների ժողովներում ձայնատուութեան եղանակը.—Պետութեան տարբեր ցեղերը կապող զգացմունքներ.—Յօբելեաններ և մահեր.—Հայոց հոգեւորականութեան վերաբերմունքը դէպի իր ժողովուրդը.—Նորագոյն նմուշներ կօնսիստօրիական իրաւագիտութեան, Լ. Ս.—Երէցփոխական հարց, Յ. Ս. 23) «Գաւառական կեանք». Մոռացուած աշխարհ կամ «Մեռնող երկիր»։—Մեր դիմումը մեր ընթերցողներին.—Ընդհանուր տեսութիւն անցեալ տարուայ. տնտեսական վիճակ, բնական աղէտներ։—Ախալքալաքի երկրաշարժը. հասարակական լայն բարեգործութիւն. ժողովրդի մասնակցութիւնը.—Կաշխատութիւնը Ախալքալաքի գաւառում. մամուլի կատարած դերը.—Նոր դժբախտութիւն Ախալքալաքի գաւառում. հացի բերք.—Կարս. գիւղատնտեսական ընկերակցութիւններ կազմելու միտքը.—Ալէքսանդրօպօլ. Կարսի երկաթուղին.—Երեւան. հոգաբարձական ընտրութիւններ.—Շուշի. «Նշանակովի» հոգաբարձուներ.—«Մեռած կէտեր»։—Կաղզուան. վէճեր հասարակութեան և բարերարի մէջ.—Բաթում. քահանայական ռոճիկի հարցը.—Բագու. բանուորների ապահովագրութիւն. ձրի ճաշարան հայ աղքատների համար. թատրոն և դերասանական ճանապարհորդութիւններ. բարեգործութիւններ. մի դատաստանական գործ։ Ա. 24) «Արտաքին տեսութիւն», Ա. Մ. 25) «Նամակներ արտասահմանից», Նամակ Թէհրանից *. 26) «Պարբերական հրատարակութիւններ». 27) Յաւելուած. «Յարութիւն», վէպ Լ. Տօլստօյի, թարգմ. Տ. Յովհաննիսեանի. 28) Յայտարարութիւններ։

Բաժանորդագրութիւնը շարունակվում է. տարեկան գինն է 10 ռուբլի, կէս տարվանը 6 ռուբլի։ Հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мурчъ». 1—1

Յունվարի 20-ից Թիֆլիսում

ԲԱՑՎՈՒՄ Է ՆՈՐ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ

ՀԱՇՒԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

Երկու սեռի հասակաւոր անձանց համար

Պ ա ր տ ա դ ի ր ա ռ ա ր կ ա ն ե ր ն ե ն.—1) տեխնօլօգիա, 2) հաշուապահութիւն, 3) ապրանքագիտութիւն, 4) թղթակցութիւն, 5) թուաբանութիւն հաշուարարով, 6) առեւտուր, 7) առեւտրական թուաբանութիւն, 8) գեղագրութիւն, 9) առեւտրական օրէնքներ, 10) բանկային գործը։ Ա ն պ ա ր տ ա դ ի ր ա ռ ա ր կ ա ն ե ր.—օտար լեզուներ եւ ուղղագրութիւն։

Հաշուապահական կուրսերն ընդունվում են երկու սեռի անձինք ոչ պակաս 15 տարեկանից, որոնք աւարտել են ուսման ընթացքը կամ քաղաքային դպրոցներում կամ դուրս են եկել միջնակարգ դպրոցների 3-րդ դասարաններից եւ կամ բռնել են համապատասխան քննութիւն։ Պարապմունքները բաժանված են կիսամեակների։ Ամբողջ դասընթացքի վճարը 60 ռուբլի է։ Ընդունելութեան խնդիրները ընդունվում են ամեն օր կուրսերի դիւանատանը, Միքայէլեան պրօսպէկտի վրա, № 56 կամ հիմնադրի բնակարանում, Միքայէլեան փող, № 71։

Հիմնադիր կուրսերի՝ Ի. ԵԱ. ԲՐՕՆ-ՖՕՆ-ԲՐԵՆՆԵՐ

ԿՈՒՐՍԵՐ ՀԱՇՒԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԹՈՒԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ

ԲԱՑՎՈՒՄ ԵՆ ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ ԿԻՑ

Կուրսերի տեւողութիւնը—ո չ պ ա կ ա ս չ ո ր ս ա մ ս ի ց։ Պարապմունքները—երեկոյեան 7 ժամից մինչեւ 9 ժամը։ Վճարը ամբողջ կուրսի համար—20-ական ռուբլի իւրաքանչիւր առարկայի համար։ Կուրսերը բացվում են առաւելապէս բանկերում, գրասենեակներում եւ առեւտրական գործերի մէջ ծառայողների համար։

Խնդիրների ընդունելութիւնը այն անձերից, որոնք ծառայում են առեւտրական գործերում (բանկային ծառայողներից, կօնտօրշչիկներից եւ գործակատարներից) յունվարի 9-ին, 10-ին, 11-ին, երեկոյեան 7 ժամից մինչեւ 9 ժամը Թիֆլիսի առեւտրական ուսումնարանի շինութեան մէջ (Զուղուրէթ, Էնֆէաճեանցի տուն)։ Խնդիրներին պէտք է կցել հարկ եղած ձեւով կազմված վկայական այն մասին, թէ որ առեւտրական ֆիրմայի մէջ է ծառայում խնդրատուն եւ ուսման վճարը։ Ունկնդիրների թիւը խիստ սահմանափակ է։

Եթէ ազատ տեղեր կը լինեն, այն ժամանակ խնդիրներ կընդունվեն յունվարի 12-ին եւ 13-ին երկու սեռի այն անձերից, որոնք առ այժմ չեն ծառայում առեւտրական գործերում, բայց որոնք պատրաստվում են առեւտրական գործունէութեան։

Թիֆլիսի առեւտրական դպրոցի դիրեկտոր՝ ՄԱԿՍ ՖԻՇԷՐ

ՀԱՇՈՒԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ դասընթացքի XII շրջան

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Հեղինակ «Ձեռնարկի առեւտրական և գործարանական հ ա շ ո ւ ա պ ա հ ո ւ թ ե ա ն

ՈՒՍՈՒՑԱՆՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

Երկու սեռի անձանց՝ 4 ամսվայ ընթացքում հաշուապահութիւն գործնականապէս, ևբաշխաւորելով, և եղած դէպքերում յանձն է առնում պաշտօնի առաջարկել։

ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ

Ա) Կրկնակի իտալական հաշուապահութիւն ըստ ամենայն առեւտրական ճիւղերի, հանդերձ նաւթային արդիւնաբերական և կերօսինի գործարանական հաշուետեսութեան։

Բ) Առեւտրական թուաբանութիւն։

Գ) Առեւտրական նամակագրութիւն։

Դ) Առեւտրական եւ մուրհակների կանօնագրութիւն։

Ե) Գեղագրութիւն և ամենաարագ ձեռքերի ուղղելը։

Պարապմունքները սկսվելու են 1901 թւի յունվարի 20-ից, ճաշից յետոյ, և պա. բերաբար շարունակվելու են իւրաքանչիւր ՉՈՐՍ ամսից յետոյ։

ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԿՈՒՐՍԻ ՎՃԱՐՆ Է 60 ՌՈՒԲԼԻ

Ցանկացողները թող դիմեն գրաւոր կամ անձամբ 3 ժամից մինչև 6 ժամ երեկոյեան, Կ Ո Ւ Կ Ի Ա, Նիկօլաեվսկայա փողոց, սեփական տուն, № 46։ (Николаевская ул. № 46)։

Վերոյիշեալ հաշուապահութեան ձեռնարկը ծախվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, հեղինակի մօտ, և Ռուսաստանի բոլոր յայտնի գրավաճառանոցներում։ ԳԻՆՆ է 3 ր. 50 կոպէկ։ Օտարաքաղաքացիները գիրքը գնելու համար կարող են դիմել հեղինակին, առանց փօստի ծախս վճարելու։ 7—15

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 13 Января 1901 г.

Типографія Грузинск. Т—ва, Большая-Ванкская ул., № 27